

DISCUSSION AND EXPERIMENTATION WITH MATERIALS AND TECHNIQUES

Nikola Gulev

Primary school “Dimcho Debelianov” – Plovdiv, Republic of Bulgaria nikolagulev@abv.bg

Abstract: One of the currently vital problems in the Arts education in comprehensive schools has been examined in the article, namely: the issue of forming and developing practical skills of students in the creative process of artistic activities. This developing in the educational practice reflects the visual concepts and degree of knowledge applied creatively in the educational tasks. The practical skills themselves reveal the gist and specific features of Arts as a subject and that is why the research done in this direction is realized in devising an experimental educational model called *Discussion and Experimentation with Materials and Techniques*. The model comprises educational tasks and approaches for mastering materials and techniques in section Paintings and has been approbated at a high school stage. Nevertheless, it can prove useful with certain grades in Middle school as well. We also believe that discussion experimenting can be successfully applied in other sections of Arts teaching such as Graphics, Sculpture and Decorative Applied Arts. The essence of the educational model suggested by the author is basically a combination of two separate methods supplemented at times in the process of learning by other teaching methods. The first one of the above mentioned is Experimenting with materials and techniques, which is typical for the area under observation and the other one is the interactive method discussion with a broader scope of application in Didactics and partial Pedagogy. As a whole the experimentation model can be defined as interactive in character as the traditional methods /educational narrative and demonstration/ utilized in the introduction of the lesson are intertwined with the interactive reciprocity of the discussion. The main aim of the model and the discussion as well is to stimulate the interest of the students and motivate them for better performance. Compared to traditional educational techniques and technologies, the subsequent results in practice of the model’s approbation prove it more effective in forming and successful developing of artistic skills in students.

Keywords: methodology, experiment, discussion, materials, techniques

ДИСКУСИОННО ЕКСПЕРИМЕНТИРАНЕ С МАТЕРИАЛИ И ТЕХНИКИ

Никола Гулев

ОУ “Димчо Дебелянов” – Пловдив, Република България nikolagulev@abv.bg

Резюме: Статията разглежда в теоретичен план един от актуалните проблеми в обучението по изобразително изкуство в общообразователното училище, а именно: въпросът за формиране и развиване на практическите умения на учениците в процеса на художественотворческата дейност. Развитието им в учебната практика отразява зрителните представи и степента на знанията приложени творчески в учебните задачи. Практическите умения разкриват същността и спецификите на предмета Изобразително изкуство, поради което изследователските интереси в тази насока намират реализация, в създаването на експериментален модел на обучение – „*Дискусионно експериментиране с материали и техники*”. Моделът включва учебни задачи и методически похвати за овладяване на материали и техники по раздел Живопис, апробиран в гимназиален етап. Би могъл обаче да бъде полезен в отделните класове и на прогимназиалния етап. Също така смятаме, че възможностите на дискуссионното експериментиране позволява, то да се прилага успешно при обучението по изобразително изкуство и по другите раздели: Графика, Скулптура и Декоративно-приложни изкуства. Същността на авторския педагогически модел се изразява, в комбинирането основно на два метода, които се допълват с помощта на други методи в учебния процес. Единият е *експериментиране с материали и техники* – специфичен за изследваната научно-предметна област, а другият е интерактивният метод – *дискусия*, с по-широко приложение в дидактиката и частните педагогически науки. Като цяло характерът на експерименталния модел може да се определи като интерактивен, защото традиционните методи (училищен разказ и демонстрация), употребявани в уводната част на урока, се обвързват с интерактивното взаимодействие на дискусията. Целта чрез нея (дискусията), както и от цялостния модела е, стимулиране интереса на учениците и повишаване на мотивацията за работа. Резултатите в практиката, вследствие от апробиране на модела, доказват по-голямата му ефективност

да формира и развива успешно изобразителните умения на учениците, спрямо традиционните техники и технологии на обучение.

Ключови думи: методика, експеримент, дискусия, материали, техники

В обучението по изобразително изкуство се употребяват разнообразни дидактически методи и похвати за осъществяване на учебно-познавателна и художественотворческа дейност. Смишълът от методите в образователния процес е да се постиганат педагогическите цели, фокусирани към очакваните резултати. Последните отразяват най-пълно степента на развитие на практическите умения, които в системната работа, в прехода от една в друга възраст, постепенно се променят и усъвършенстват, с оглед на стандартите в програмните документи и многообразието от методи и похвати в учебната дейност, планирани и осмислени предварително от учителя. Тяхното значение е да осигурят по-качествено и ефективно провеждане на обучението, да съдействат за развиване на знанията и уменията, да предоставят възможност на учениците за свободно и самостоятелно изразяване на техните мисли, впечатления и отношения, породени от действителността, чрез изразните средства на пластичните изкуства.

Именно по тези причини изследователското търсене е насочено, към разработване и апробиране на методическия модел на обучение – *дискусионно експериментиране с материали и техники*. Идеята чрез него е да се стимулира творческият потенциал, да се обогатят и надградят знанията и изобразителните умения на учениците.

Дискусионното експериментиране с материали и техники представлява експериментален модел на обучение, включващ учебни задачи и методически похвати, насочени към овладяване на специфични за обучението материали и техники. Принципно педагогическият модел може да се ползва, както в прогимназиалния, така и в гимназиалния етап. Считаме също, че възможностите на дискусионното експериментиране позволяват неговото успешно приложение в обучението по отделните раздели: Живопис, Графика, Скулптура и Приложно-декоративни изкуства.

Експерименталният модел обхваща основно два метода. Единият е *експериментиране с материали и техники*, който е традиционен и специфичен за обучението по изобразително изкуство, а другият е интерактивният метод – *дискусия*. Като цяло характерът на експерименталния модел може да се определи като интерактивен, защото употребяваните традиционни методи (училищен разказ и демонстрация) в уводната част на урока се обвързват с предстоящата интеракция, осъществявана чрез дискусия. Целта на интерактивното обучение е да повиши интереса и мотивацията на учениците. „За интерактивното обучение са характерни някои белези, които го отличават от традиционното. Част от изследователите описват едни или други негови страни, даващи му предпочитание за работа в учебна среда, поради възможностите му за създаване на условия за самостоятелно откриване, преработване и конструиране на знанията”²⁷². По време на дискусията се изясняват отделни понятия, коментират се възможни допустими грешки в предстоящия експеримент, при изпълнение на практическата изобразителна задача. Взаимодействието в процеса на дискусия подпомага експериментирането с материали и техники, което дава по-добри резултати и доказва ефективността на метода, при формиране и развиване на изобразителните умения и навици по раздел Живопис. Дискусионното експериментиране с материали и техники има сходства с традиционния модел на обучение, тъй като структурата на експерименталния урок съдържа също уводна, основна и заключителна част. В уводната част с помощта на беседа се актуализират и систематизират старите знания, а новото съдържание се въвежда, чрез традиционния училищен разказ. Педагогическият модел е разработен за ученици в гимназиален етап, даващ възможност за възприемане на информация от областта на историята и теорията на пластичните изкуства. В тази връзка обикновено се дават сведения за живота и творчеството на художници, работили в сферата на живописата с определени техники, които са обект на изследователско внимание при експеримента в практическата част.

Според Б. Папазов, когато „учениците имат достатъчно натрупани познания за материалните възможности и приложението на съответните техники, е желателно прилагането на „ЕКСПЕРИМЕНТА” като способ за постигане на уникална изразителност. Една от специфичните особености на пластичните изкуства е, че в процесите на тяхното изобразяване се търси целенасочено неповторимостта на

²⁷² Янакиева, З. Интерактивното обучение в професионалната подготовка на студентите по методика на изобразителното изкуство. Пловдив: Имеон, 2017, 30.

художественият им език²⁷³. Идеята от експеримента е учениците да повишат своите резултати в творческия процес. Въпреки че при разработването на модела специално внимание се обръща на онагледяването и осигуряването на разнообразни дидактически средства и материали за работа, демонстрацията с „редки изключения се употребява във всеки урок по изобразително изкуство“²⁷⁴ предвид нейните разновидности. Особено в конкретния случай на употреба с мултимедия, която „дава възможност за обогатяване на възприемането с повече творби по даден проблем, за стимулиране и мотивиране на учениците и за работа по различни задачи“²⁷⁵

Експериментът е един от методите с важно значение за формиране и развиване на умения и навици, благодарение на който се постига богата изразност в практическата задача. Съществена особеност на творческия процес е, постигането по експериментален път на уникална и неповторима изобразителна форма.

Според Б. Дамянов експериментирането е метод на обучение, при който обучаваният е поставен в ситуация на изследовател. Методът в контекста на обучението по изобразително изкуство има своя специфика и смисъл, различен от този на експеримента по другите учебни дисциплини. „В обучението по изобразително изкуство експериментирането може да има различно приложение и да се прилага във връзка с решаването на различни практически задачи.

Значението на експериментирането за ученика се изразява в следното:

- Освобожава и дава увереност
- Разбива стереотипи на действие
- Стимулира въображението
- Резултатът от експериментирането може да породи идеи
- Съдейства за усвояване на технически умения и сръчност²⁷⁶

Много задълбочено Б. Дамянов проучва методите на обучение по изобразително изкуство и в частност – експериментирането с материали и техники, което се прилага от учениците самостоятелно в практическата дейност. То представлява „преднамерено използване на даден материал, за да се разберат неговите свойства и изобразителни възможности. Експериментира се с материал, чиито изобразителни възможности не се познават или се търсят нови начини на работа с него. Експериментиране с техника означава да се търсят нови приложения на дадена техника, неизвестни на ученика“²⁷⁷. Методът има няколко разновидности: „Експериментиране за запознаване със свойства и изобразителни възможности на материал или възможности на техника. В този случай ученикът се запознава със свойствата на материалите и възможностите на техниката в процеса на експериментирането, без да получава предварителни знания за тези свойства. След провеждане на експеримента, ако е необходимо, се провежда беседа и учителят прави обобщение на това, което учениците са открили“²⁷⁸.

Вторият основен метод в концепцията за *дискусионно експериментиране с материали и техники* е дискусията. Дискусията е „своеобразна размяна на мнения и идеи в рамките на дадена тема, за да се постигне по-голяма яснота и по-задълбочено познание“²⁷⁹. Тя се основава „на противопоставяне на гледни точки. Прилага се като основен или съпътстващ метод, обикновено с по-големи ученици“²⁸⁰. Чрез дискусията се разрешават спорни въпроси. По време на нейното провеждане се уточняват противоречията, като се изгражда теза и антитеза, след което се обобщават и систематизират резултатите. При нея се осъществява обмен на информация, за да се изведе и изясни интересувания ни проблем, да се преценят вариантите и да се обобщат различията в гледните точки на дискутиращите.

²⁷³ Папазов, Б. Теория и методика на обучението по изобразително изкуство. Шумен: Фабер, 1999, 120 – 121.

²⁷⁴ Янакиева, З. Педагогическата практика по изобразително изкуство във висшето училище. Пловдив: Имеон, 2011, 75.

²⁷⁵ Янакиева, З. Организационни форми на учебна работа по изобразително изкуство. Пловдив: АМТИИ, 2017, 228-229.

²⁷⁶ Дамянов, Б. Методи в обучението по изобразително изкуство. София: Нова звезда, 2004, 133.

²⁷⁷ Пак там.

²⁷⁸ Пак там, 133-134.

²⁷⁹ Андреев, М. Процесът на обучението. София: УИ „Св. Климент Охридски, 1996, 217.

²⁸⁰ Дамянов, Б. Методи в обучението по изобразително изкуство. София: Нова звезда, 2004, 61.

„Характерно за дискусиата е, че дебатиращите се групират по общност на вижданията си. Дискусиата дава възможност да се формулират аргументи и контрааргументи от опонентите. Тя изисква ясно формулиране на теза и контратеза” (пак там). Откроява се с явно противопоставяне и осъзнаване от участниците, аргументирането на фактите. В резултат се създава взаимодействие при условия на равнопоставеност.

„Чрез дискусиата се разкрива критичността на мисълта, изгражда се отношение към аргументите, стимулира се заемане на позиция. Дискусиата спомага за ориентиране в противоречията и организиране на мисълта”²⁸¹.

В учебния процес учителят стимулира учениците да изказват различни мнения, да анализират и обобщават, да демонстрират оригиналност на мисленето. Той трябва:

- да притежава добре развити ръководни умения;
- да познава отлично разглежданата тема, за да поддържа дискусиата съдържателно в необходимата посока;
- да позволява всички участници да се изявяват;
- да подготвя въпроси, които да провокират към размишление от различни гледни точки.

„Заклучителния етап на дискусиата изисква систематизиране, подчертаване на оригинални моменти и мнения, обобщаване и правене на изводи”²⁸². За да се осъществи дискусиата успешно, и за да се постигне от нея максимално добър ефект в обучението, е необходимо: темата да буди интерес, учениците да имат предварителна теоретична подготовка, да се създадат условия за мотивиране на обучаваните, както творческа нагласа за изпълнение на задачите, чрез разчупване на традиционната атмосфера с аудиовизуални и мултимедийни средства.

За постигане на по-добри резултати в учебно-възпитателната работа е необходимо, стимулиране и насърчаване на учащите към самокритичност, относно качествата на техните творби, изграждане на художествени критерии за развитие. Към това е насочено обсъждането на постиженията от експерименталния модел в края на всеки урок, при което се изясняват качествата и постиженията на ученическите творби, придаващи им експресивна изразителност, което се подлага на анализ и оценка.

Успешното прилагане на дискуссионното експериментиране в образователния процес се осъществява, чрез употреба на методите – беседа, разказ, демонстрация, демонстрация на техника, корекция и конферанс. Демонстрацията на техника има важно значение за концептуалния модел на обучение, защото показването „на отделни действия и процедури дава възможност учениците да придобият ясна представа за начина на изпълнение на техниката”²⁸³. Експерименталният педагогически модел включва: употреба на комбиниран урок, приложение на принципите за нагледност, достъпност, последователност и активност, използване на индивидуален подход. Формите на учебна работа са по натура, памет и въображение. Обучението е с времетраене два учебни часа за една тема и се реализира както в класната стая, така и при условия на пленер. Подготовката на урока от учителя включва: планиране на организацията и методиката на провеждане, въпроси за дискусия, осигуряване на средства за онагледяване (художествени албуми, репродукции, мултимедийна презентация) материали за демонстриране на живописни техники. Подготовката за работа на учениците се състои в набавяне на пособия и материали за работа (бои, четки, листове, моливи, шпакли, клечки и пр.).

Експерименталният модел се осъществява по следния начин:

В уводната част учителят провежда беседа. Учебният материал се преподава словесно чрез разказ. В хода на занятието се разглеждат подбрани репродукции на творби изпълнени в техниката, с която следва да се експериментира в практическата част на урока. След това се прилага дискусия по предварително планирани въпроси, насочени към обобщаване и систематизиране на знанията. Дискусиата се ръководи от учителя, а учениците се разделят в две групи (момчета и момичета). При нужда се оказва намеса от страна

²⁸¹ Пак там.

²⁸² Пак там.

²⁸³ Дамянов. Б. За някои методи при поставяне и изясняване на изобразителни задачи. В: Детето, изкуствата, технологиите. Съвременни тенденции изобразително изкуство, музика, театрална дейност, бит и технологии. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски”, 2010, 18.

на педагога, а активността и участието на учениците се мотивира с отлична оценка. Най-съществените моменти се отбелязват писмено на учебната дъска. В края на дискусиата се обобщават и систематизират мненията на участниците, след което се правят изводи. Времетраенето на уводната част е около двадесет минути.

Непосредствено преди практическата част, в рамките на около 5 минути, преподавателят демонстрира живописни материали и техники на работа, с които учениците трябва да експериментират. За целта предварително подготвя малоформатен кадастрон. След демонстрацията обучаваните за няколко минути самостоятелно изпробват материалите на отделен лист, за да усетят спецификата и начините на работа.

В практическата част (с приблизителна продължителност около 50 минути) учениците работят индивидуално. Преподавателят наблюдава и контролира персоналното изпълнение на учебните задачи, в резултат на това и общото представяне на класа. Той следи за правилната употреба на изобразителните материали и техники. При наличие на грешки указва различни по вид корекции, с оглед на това, каква част от учениците ги допускат. Според ситуацията, ако грешката е индивидуална, учителят се намесва словесно или директно в работата на обучавания, без да привлича вниманието на останалите учащи от класа. Ако грешката е групова, преустановява за кратко изобразителната дейност на класа, давайки наставления за отстраняване на слабостите.

В заключителната част на урока се провежда конферанс с продължителност около 10 минути. На дъската се нареждат ученическите творби, с най-добри постижения и такива, които имат по-сериозни пропуски или грешки. Идеята е да се открият и видят по-осезателно различията в работата, полярността на резултатите. Да се анализират съвместно с учениците причините за грешките и възможностите за тяхното преодоляване в следващите уроци, както да се стимулират и поощрят със заслужена оценка отличилите се в творческата дейност. Да се направят на тази основа необходимите обобщения и изводи за общото равнище на успеваемост в изобразителните знания и умения на децата от класа.

Въз основа на резултатите от системно прилагания експериментален модел на обучение с ученици от гимназиален етап в рамките на една учебна година, можем да направим следните изводи:

1. Експерименталният модел допринася за разширяване на знанията в областта на теорията и историята на пластичните изкуства, което обогатява художествената култура на учениците.
2. Разнообразието от задачи, материали и техники в изобразителната дейност, стимулира интересите и креативно-творческото мислене на учениците, което се отразява не само на знанията и уменията, но на умственото развитие и творческото въображение.
3. Децата развиват умения за композиционно изграждане и пресъздаване на пространствените взаимовръзки и отношения, за смесване на цветовете и постигане на по-богата изразителност, за работа с разнообразни материали и техники в отделните жанрове на пластичните изкуства, споделяйки своята удовлетвореност от практическата дейност в часовете.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Андреев, М. Процесът на обучението. София: УИ „Св. Климент Охридски, 1996, 217.
- [2] Дамянов, Б. За някои методи при поставяне и изясняване на изобразителни задачи. В: Детето, изкуствата, технологиите. Съвременни тенденции изобразително изкуство, музика, театрална дейност, бит и технологии. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски”, 2010, 18.
- [3] Дамянов, Б. Методи в обучението по изобразително изкуство. София: Нова звезда, 2004, 133.
- [4] Папазов, Б. Теория и методика на обучението по изобразително изкуство. Шумен: Фабер, 1999, 120 – 121.
- [5] Янакиева, З. Интерактивното обучение в професионалната подготовка на студентите по методика на изобразителното изкуство. Пловдив: Имеон, 2017, 30.
- [6] Янакиева, З. Организационни форми на учебна работа по изобразително изкуство. Пловдив: АМТИИ, 2017, 228-229.
- [7] Янакиева, З. Педагогическата практика по изобразително изкуство във висшето училище. Пловдив: Имеон, 2011, 75.

